

HFD 2018 ref. 70

I mål om rätt till underhållsstöd har boföräldern – men inte barnet - ansetts som part. Vidare fråga om vad som avses med uttrycket att ”bo tillsammans” och när föräldrar ska anses göra det vid tillämpning av reglerna om underhållsstöd.

18 kap. 3 § socialförsäkringsbalken

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 4 december 2018 följande dom (mål nr 7223-17 och 7224-17).

Bakgrund

Föräldrar svarar normalt gemensamt för underhåll åt sina barn efter vad som är skäligt med hänsyn till barnens behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga. Om föräldrarna inte bor tillsammans kan underhållsstöd från det allmänna lämnas till ett barn som har en förälder som inte betalar underhållsbidrag eller som betalar bidrag med ett belopp som är lägre än nivån för underhållsstöd. Om det kommer fram omständigheter som gör det sannolikt att föräldrarna ändå bor tillsammans, måste den som begär underhållsstöd visa att de inte gör det.

N.M. och M.M. har tillsammans tre barn, D.M., född 2012, Y.M., född 2013, och D.M.M., född 2016. Till Försäkringskassan har uppgetts att N.M. bor tillsammans med barnen i Malmö medan M.M. sedan 2009 bor i Köpenhamn. De två äldsta barnen har sedan tidigare fått underhållsstöd. Efter att N.M. begärt underhållsstöd även till det yngsta barnet beslutade Försäkringskassan att dra in underhållsstödet till de två äldsta. Samtidigt avslogs begäran om stöd till det yngsta barnet. Försäkringskassan motiverade beslutet med att N.M. och M.M., eftersom de hade fått ett tredje barn tillsammans, hade ett familjesamband och därför skulle ses som sammanboende.

Förvaltningsrätten upphävde Försäkringskassans beslut och förklarade att barnen hade rätt till underhållsstöd. Förvaltningsrätten fann det inte visat att M.M:s vistelse i Danmark var tillfällig eller att han och N.M. endast bott isär i perioder. Enbart det förhållandet att de under 2016 fått ytterligare ett gemensamt barn föranledde ingen annan bedömning än att de fortfarande inte bodde tillsammans.

Kammarrätten gjorde samma bedömning som förvaltningsrätten.

Yrkanden m.m.

Försäkringskassan yrkar att myndighetens beslut ska fastställas och anför bl.a. följande. Syftet med underhållsstöd är inte att vara ett generellt stöd till föräldrar med svag ekonomi. Avsikten är i stället att det allmänna ska träda in och ge barn till särlevande föräldrar ett garanterat bidrag till sin försörjning, om barnet inte har möjlighet att få ett underhåll av tillräcklig storlek av den underhållsskyldige föräldern. Med begreppet särlevande måste avses att föräldrarna har separerat. Att föräldrarna fått tre gemensamma barn under tid då underhållsstöd betalats ut talar med styrka för att de inte har separerat utan ska anses bo tillsammans.

N.M. anser att överklagandet ska avslås.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Målet gäller vad som avses med uttrycket att ”bo tillsammans” och när föräldrar ska anses göra det vid tillämpning av reglerna om underhållsstöd. I målet uppkommer inledningsvis även frågan om vem som är part i mål om rätt till underhållsstöd.

Rättslig reglering

Av 17 kap. 2 och 3 §§ samt 18 kap. 2 och 4 §§ socialförsäkringsbalken följer att ett barn har rätt till underhållsstöd om föräldrarna inte bor tillsammans och barnet är folkbokfört samt varaktigt bor hos endast en förälder (boföräldern) och denne är bosatt i Sverige och – om barnet är underårigt – vårdnadshavare för barnet.

I 18 kap. 3 § första stycket anges att ett barns föräldrar ska anses bo tillsammans om de är folkbokförda på samma adress eller är gifta med varandra. Detta gäller dock inte om den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till visar något annat. I andra stycket stadgas att om andra omständigheter gör det sannolikt att föräldrarna bor tillsammans, måste den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till visa att de inte gör det.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Partsställningen i mål om rätt till underhållsstöd

Det saknas uttryckliga bestämmelser om vem som är part i ett mål om rätt till underhållsstöd, dvs. om det är barnet eller den som begär underhållsstöd som ska anses som part.

I socialförsäkringsbalken anges att det är barnet som har rätt till underhållsstöd, vilket talar för att barnet också ska ges ställning

som part i mål om rätt till sådant stöd. I samma riktning talar det förhållandet att underhållsstöd inte lämnas om barnet har rätt till barnpension eller efterlevandestöd efter en bidragsskyldig förälder.

Emellertid är förhållandena speciella när det gäller rätten till underhållsstöd, eftersom denna rätt är avhängig föräldrarnas inbördes relation och ekonomiska förhållanden samt agerande i förhållande till det allmänna.

Underhållsstöd betalas ut – med vissa här inte aktuella undantag – till den som är boförälder. Utgångspunkten är att den bidragsskyldige föräldern för varje månad utifrån sin ekonomiska situation ska betala ett belopp till Försäkringskassan som helt eller delvis motsvarar underhållsstödet.

Inte bara de materiella bestämmelserna avseende rätt till underhållsstöd utan också de processuella reglerna talar för att det är den som begär underhållsstöd som ska anses vara part. En grundförutsättning för att underhållsstöd ska ges är att föräldrarna inte bor tillsammans. Uppkommer tvivel angående detta stadgas uttryckligen att det är den som begär underhållsstöd, eller som stöd betalas ut till, som måste visa att de inte gör det. Bevisbördan för att föräldrarna inte lever samman läggs alltså på den som begär underhållsstöd. Denna bestämmelse gäller inte enbart i Försäkringskassans ärende utan även i mål hos förvaltningsdomstol om myndighetens beslut överklagas dit.

En bevisbördan kan inte läggas på någon som inte är part i målet. Den som begär underhållsstöd, dvs. i normalsituationen boföräldern, ska således anses vara part i mål om rätt till underhållsstöd.

När föräldrar ska anses bo tillsammans

En förutsättning för att underhållsstöd ska lämnas är att föräldrarna inte bor tillsammans. Vad som närmare avses härmed framgår inte av lagtexten och förarbetena ger endast begränsad vägledning.

Klart är att underhållsstöd inte kan ges om föräldrarna visserligen är folkbokförda på olika adresser, men faktiskt lever tillsammans. Folkbokföringen saknar då betydelse, eftersom de ska anses bo tillsammans om de regelmässigt tillbringar dygnsvilan i samma bostad (prop. 1995/96:208 s. 81).

Endast den faktiska boendesituationen är emellertid inte avgörande. I förarbetena anges att det förhållandet att föräldrarna lever på skilda håll under ganska långa perioder inte med nödvändighet innebär att sammanlevnaden har upphört. Om den ena föräldern exempelvis på grund av sitt arbete bor på annat håll men regelbundet besöker familjen, får föräldern alltjämt anses bosatt där familjen bor. Detsamma gäller om föräldern är intagen på t.ex. kriminalvårdsanstalt men har för avsikt att åter flytta

samman med familjen efter avtjänat straff (prop. 1978/79:12 s. 197).

Även om nu återgivna exempel har sin grund i praktiska överväganden och i påtvingad särlevnad visar de att det finns anledning att också väga in om föräldrarna har en sådan hushållsgemenskap som normalt präglar ett sammanlevande även om de inte fullt ut delar bostad.

Uttrycket att ”bo tillsammans” bör således i detta sammanhang inte begränsas enbart till den situationen då föräldrarna huvudsakligen tillbringar sin dygnsvila i samma bostad. Även föräldrar som inte på det sättet lever tillsammans men som ändå har en hushållsgemenskap i nyss angiven mening bör omfattas av uttrycket.

När den som begär underhållsstöd måste visa att denne inte bor tillsammans med den andre föräldern

I 18 kap. 3 § första stycket socialförsäkringsbalken anges två presumtionsregler. Den ena gäller situationen att föräldrarna är folkbokförda på samma adress. Den andra gäller situationen att de är gifta med varandra. I båda fallen ska föräldrarna anses bo tillsammans. Presumtionen kan dock brytas, men då måste den som begär underhållsstöd visa att något sammanboende inte föreligger. Förmår denne inte visa detta ska underhållsstöd vägras respektive dras in.

Generellt gäller att det är den som ansöker om en förmån som har att visa att förutsättningarna för bifall är uppfyllda även om myndigheten också i sådana ärenden har ett utredningsansvar. I fråga om underhållsstöd bör emellertid Försäkringskassan normalt kunna godta de uppgifter som lämnas och utgå från att föräldrar som inte är folkbokförda på samma adress eller gifta med varandra, inte heller bor tillsammans. För en sådan ordning talar inte minst att den underhållsskyldige föräldern, beroende på hans eller hennes betalningsförmåga, kan bli skyldig att till Försäkringskassan betala hela eller delar av det stöd som lämnas. Det är alltså inte fullt ut fråga om ett bidrag från det allmänna och således inte en ansökan om en förmån i gängse mening.

Regeln i 18 kap. 3 § andra stycket avser situationen att Försäkringskassan har eller får anledning att ifrågasätta de uppgifter som lämnas av den som begär underhållsstöd. I bestämmelsen anges att om andra omständigheter gör det sannolikt att föräldrarna bor tillsammans, måste den som begär underhållsstöd eller som stöd betalas ut till visa att de inte gör det.

Regleringen innebär att om Försäkringskassan får uppgifter som ger myndigheten grundad anledning att anta att föräldrarna ändå bor tillsammans, bör den vidta utredningsåtgärder. Vilka åtgärder som är lämpliga avgörs av Försäkringskassan, men utredningen bör regelmässigt innefatta att den enskilde får förklara sig (jfr prop. 1995/96:208 s. 84). Vid en sådan utredning är det

den som begär underhållsstöd som ska visa att han eller hon inte bor tillsammans med den andre föräldern. När det kommit fram uppgifter som indikerar att föräldrarna bor tillsammans ankommer det alltså – på motsvarande sätt som då föräldrarna är folkbokförda på samma adress eller gifta med varandra – på den som begär underhållsstöd att visa att de inte gör det. Sker inte det ska myndigheten utgå från att de bor tillsammans.

I det nu aktuella fallet gör Högsta förvaltningsdomstolen följande bedömning.

Försäkringskassan har uppmärksammat att N.M. och M.M. under 2016 fått ett tredje barn. Det förhållandet att föräldrar som inte är gifta med varandra eller folkbokförda på samma adress får ytterligare gemensamma barn tyder på att de har en sådan hushållsgemenskap att de ska anses bo tillsammans. Uppgiften är således av sådan art och har sådan konkretion att Försäkringskassan har anledning att utreda boendesituationen. Det ankommer därmed på N.M. som boförälder att visa att hon och M.M. inte bodde tillsammans i den mening uttrycket har vid tillämpningen av reglerna om underhållsstöd.

N.M. har uppgett att M.M. sedan 2009 bor i Danmark och till stöd för detta åberopat ett hyresavtal avseende en lägenhet i Köpenhamn. Hon har vidare uppgett att han inte bidrar till barnens försörjning eftersom han saknar arbete samt att hon och barnen besöker honom då de är lediga. Enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening kan N.M. inte härigenom anses ha visat att hon och M.M. inte bodde tillsammans i den mening som avses i bestämmelserna om underhållsstöd. Rätt till underhållsstöd föreligger därför inte. Försäkringskassans överklagande ska således bifallas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen bifaller överklagandet och undanröjer kammarrättens och förvaltningsrättens avgöranden samt fastställer Försäkringskassans beslut.

I avgörandet deltog justitieråden *Jermsten, Nord, Saldén Enérus, Svahn Starrsjö* och *von Essen*. Föredragande var justitiesekreteraren Maria Rydell.

Förvaltningsrätten i Malmö (2017-05-08, ordförande Löndahl):

[text här utelämnad]

Vid indragning av en socialförsäkringsförmån åligger det Försäkringskassan att visa att förutsättningarna för utbetalning av förmånen inte längre föreligger. Beträffande underhållsstöd ska Försäkringskassan

således göra sannolikt att föräldrarna är sammanboende. I målet har inte framkommit annat än att M.M. fortsatt är bosatt i och betalar hyra för en lägenhet i Köpenhamn, medan N.M. och de gemensamma barnen är bosatta i Malmö. Det förhållandet att N.M. och M.M. under 2016 fått ytterligare ett gemensamt barn föranleder inte någon annan bedömning. Överklagandet ska således bifallas och N.M. ska beviljas fortsatt underhållsstöd för D.M. och Y.M. från september 2016.

Underhållsstöd

N.M. har i april 2016 ansökt om underhållsstöd för D.M.M. och har till stöd för sin ansökan åberopat underlag som visar att hon inte är sammanboende med D.M.M:s far M.M. Förvaltningsrätten anser inte att det är visat att M.M:s vistelse i Danmark är tillfällig eller att han och N.M. endast bor isär i perioder. Enbart det förhållandet att D.M.M. fötts under tid som N.M. uppburit underhållsstöd för de två äldre barnen föranleder inte någon annan bedömning. Förutsättningarna för att bevilja N.M. underhållsstöd för D.M.M. från och med mars 2016 är därmed uppfyllda och överklagandet ska bifallas.

– Med bifall till överklagandena beviljar förvaltningsrätten N.M. fortsatt underhållsstöd för D.M. och Y.M. från och med september 2016 samt för D.M.M. från mars 2016.

Kammarrätten i Göteborg (2017-10-18, Tagaeus och Isaksson):

Kammarrätten gör samma bedömning som förvaltningsrätten.

– Kammarrätten avslår överklagandet.

Falkendal var skiljaktig och anförde:

Som Försäkringskassan pekat på är frågan vad som är den grundläggande tanken med underhållsstödet. Jag instämmer i kassans uppfattning att det inte är att se som ett generellt stöd till ekonomiskt svaga barnfamiljer. I stället är avsikten med underhållsstödet att det allmänna ska träda in och ge barn till särlevande föräldrar ett garanterat bidrag till sin försörjning, om barnet inte har möjlighet att direkt av den bidragsskyldige föräldern få ett underhåll av tillräcklig storlek (se prop. 1995/96:208 s. 31). Med begreppet särlevande, eller föräldrar som lever åtskilda som också används i den nämnda propositionen, måste enligt min mening rimligen avses att föräldrarna ska ha separerat. Stöd för denna uppfattning finns även i presumtionsregeln i 18 kap. 3 § socialförsäkringsbalken att föräldrar som är gifta ska anses bo tillsammans. Försäkringskassan har därför fog för sin inställning att underhållsstödet är avsett för de fall då föräldrarna inte är att betrakta som en familj och betalning av underhåll av någon anledning inte görs motsvarande underhållsstödsnivån.

I målet har inte kommit fram annat än att M.M. sedan 2009 är bosatt i en hyreslägenhet i Köpenhamn. Han och N.M. har efter denna tidpunkt fått tre gemensamma barn födda 2012, 2013 och 2016, vilket gör det sannolikt att de inte har separerat. Jag menar därför att de ska anses bo tillsammans i den mening som måste avses i bestämmelserna om underhållsstöd. Eftersom Försäkringskassan därmed haft fog för sina

beslut anser jag att förvaltningsrättens dom ska upphävas och besluten fastställas.